

The Effectiveness of Logo Therapy in Parents of Children with Special Needs: A Meta-Analysis

Omid Isanejad *

Associate Professor, Department of Counseling,
University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.

Avin Mohammadi

MA in Counseling, University of Kurdistan,
Sanandaj, Iran.

Abstract

Raising and taking care of children with special needs is a significant as well as challenging matter. Many approaches have been utilized to increase the quality of education for them and reduce the adverse impacts of variables such as stress and depression. One of these approaches, which has received a lot of attention in recent decades in Iran, is logotherapy. The purpose of this meta-analysis was to determine the effectiveness of logotherapy in parents of children with special needs. The purpose of this meta-analysis was to determine the effectiveness of logotherapy in parents of children with special needs. Using the meta-analysis method, this research determines the effect size of logotherapy by integrating the results of different research. Nine reviewed studies, published between 2011 and 2021, in terms of methodology were selected and meta-analysis was performed on them. The sources of data search were SID, NOORMAGS, MAGIRAN, and CIVILICA. Data analysis was done using CMAJ software and Hedges' g index. The findings show that investigating the heterogeneity of effects using Cochran's Q test, the Q value was 103.30 and the I square was 92.17, which is significant ($p < 0.001$). As a result, the effect sizes are heterogeneous and the random effect model should be considered to analyze the effects. The size of the

* Corresponding Author: o.isanejad@uok.ac.ir

How to Cite: Isanejad, O., Mohammadi, A. (2024). The Effectiveness of Logo Therapy in Parents of Children with Special Needs: a Meta-Analysis, *Journal of Psychology of Exceptional Individuals*, 14(00), 37-64. DOI: 10.22054/jpe.2024.78.41.2674

random effect is equal to 0.18. Similarly, the value of random hedges' g equal to 0.18 was obtained. Therefore, it can be said that logotherapy has had a great effect on the parents of children with special needs.

Keywords: Meta-Analysis, Logo-Therapy, Parents of Children with Special Needs.

Extended Abstract

۱. Introduction

The presence of children in families is often associated with positive emotions and experiences. Nevertheless, children with special needs can engender feelings of psychological stress for families (Hadi, et al., ۲۰۲۰). Children with special needs are characterized as those affected by intellectual disabilities, hearing impairments, speech or language impairments, visual impairments, serious emotional disturbances, orthopedic impairments, autism, traumatic brain injury, other health impairments, or specific learning disabilities, necessitating specialized educational services (Hadi, et al., ۲۰۲۰). Parenting in itself poses challenges, and these difficulties can become magnified in the context of caring for children with disabilities (Masefield et. al., ۲۰۲۰).

Studies have demonstrated that parents of children with special needs experience elevated levels of stress and depression (Masefield, et. al., ۲۰۲۰; Plant & Sanders, ۲۰۰۷). Moreover, these parents encounter a formidable array of caregiving challenges that further exacerbate psychological stress and jeopardize their mental well-being (Smith, et al., ۲۰۲۲). Research also indicates that numerous therapeutic interventions are employed to foster mental health and relieve stress within parental caregiving, particularly among parents of children with special needs (Benn et. al., ۲۰۱۲). Parents frequently lean on spirituality for support but also require professional assistance. Studies consistently indicate that logotherapy education exerts a substantial positive effect on the well-being of individuals with disabilities and their parents. It has been shown that a deeper understanding of life is strongly associated with enhanced quality of life, physical well-being, and diminished levels of psychological stress, depression, and anxiety (Roepke et. al., ۲۰۱۴; Steger, ۲۰۱۳). A valuable method for reconciling disparate findings across diverse studies is meta-analysis, a statistical technique that amalgamates the outcomes from independent studies, thereby resulting in conclusions that are both more valid and precise than those generated by singular studies (Rosenthal & DiMatteo, ۲۰۰۱). Meta-analysis encompasses a set of systematic procedures for resolving discrepancies in research findings by aggregating and correlating the results of multiple studies utilizing a common metric (Lipsey & Wilson. ۲۰۰۱).

Research Question

The central research query concerns the efficacy of group logotherapy in previous studies, specifically in its application to parents of children with special needs.

۲. Methodology

This study employed a meta-analysis approach, meticulously adhering to the prescribed research objectives. The chosen studies strictly adhered to predefined inclusion criteria, covering methodological considerations such as the population, sample, validity and reliability of instruments, statistical analysis methods, and the precision of calculations. The initial stage involved a comprehensive review of all research conducted in Iran, spanning from ۲۰۱۱ to ۲۰۲۱, that examined the effectiveness of logotherapy for parents of children with special needs. These included the search terms: "group logotherapy," "effectiveness of group logotherapy," "parents of children with special needs," and "parents of children with disabilities." To calculate the effect size, the Comprehensive Meta-Analysis ۲ (CMA۲) software, along with Hedges' g index, were selected as the primary analysis method.

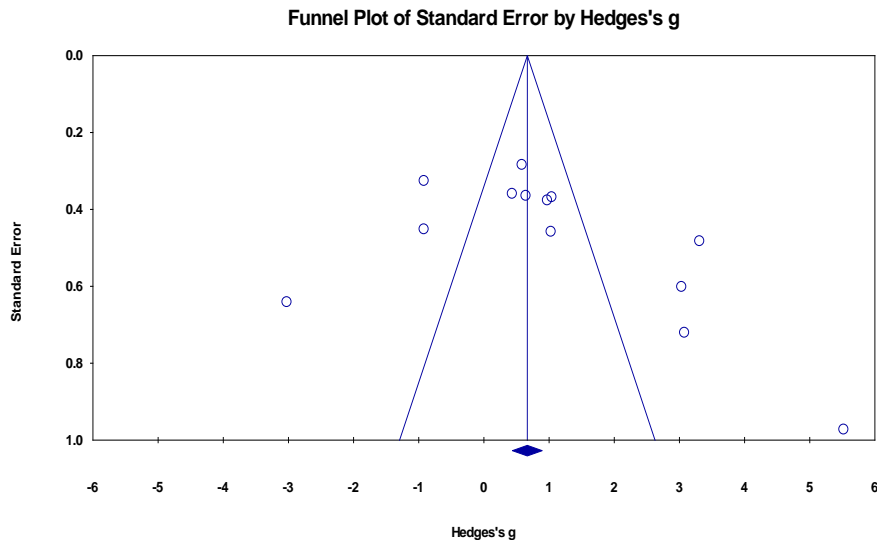
۳. Results

The information presented in Table ۱ includes the mean effect sizes of studies on logotherapy, focusing on the difficulties faced by families with special needs children. Here, logotherapy serves as the independent variable, whereas various dimensions connected to the parents of these children constitute the dependent variables. Through the examination of Cochran's Q test, a Q value of ۱۵۳,۳۰ and an I-squared value of ۹۲,۱۷ was obtained, which signifies significance ($p < ۰,۰۰۱$). This discrepancy indicates that the log therapy effect sizes in this study are variable, suggesting the need for a random effect model for further analysis. In the output generated by CMA, a random effect size of ۱,۰۸ was determined. The random value of Hedges' g was calculated to be ۱,۰۴, with the effect size of the intervention deemed to be large (greater than ۰,۸) and highly significant ($p < ۰,۰۰۱$). Consequently, this leads to the conclusion that logotherapy possesses a substantial impact on the difficulties faced by families with special needs.

Table ۱. Results of meta-analysis, based on effect size indices

Dependent variables	Means differences		Hedges' g			۰,۹۵ CI		Z	p
	S.E	Std.D	Variance	S.E	g	Lower bond	Upper bond		
Happiness	۰,۳۸	۰,۶۶	۰,۶۵	۰,۳۶	۰,۶۵	۱,۳۶	-۰,۰۷	۱,۷۷	۰,۰۸
Mental Health	۰,۳۷	۰,۴۵	۰,۴۴	۰,۳۶	۰,۴۴	۱,۱۴	-۰,۲۷	۱,۲۲	۰,۲۲
Parent-Child Relationship	۰,۴۸	۱,۰۸	۱,۰۳	۰,۴۶	۱,۰۳	۱,۹۳	۰,۱۳	۲,۲۵	۰,۰۲
Family Functioning	۱,۰۲	۵,۷۷	۵,۵۲	۰,۹۷	۵,۵۲	۷,۴۳	۳,۶۲	۵,۶۸	۰,۰۰
Meaning in Life	۰,۶۲	۳,۱۵	۳,۰۴	۰,۶۰	۳,۰۴	۴,۲۲	۱,۸۶	۵,۰۴	۰,۰۰
Quality of Life	۰,۴۷	-۰,۹۶	-۰,۹۲	۰,۴۵	-۰,۹۲	-۰,۰۳	-۱,۸۰	-۲,۰۳	۰,۰۴
Resilience	۰,۶۷	-۳,۱۵	-۳,۰۲	۰,۶۴	-۳,۰۲	-۱,۷۶	-۴,۲۸	-۴,۷۱	۰,۰۰
Coherence	۰,۳۹	۱,۰۰	۰,۹۸	۰,۳۸	۰,۹۸	۱,۷۱	۰,۲۴	۲,۵۹	۰,۰۱
Quality of Life	۰,۲۹	۰,۶۰	۰,۵۹	۰,۲۸	۰,۵۹	۱,۱۵	۰,۰۳	۲,۰۷	۰,۰۴
Perceived Stress	۰,۳۳	-۰,۹۳	-۰,۹۲	۰,۳۳	-۰,۹۲	-۰,۲۸	-۱,۵۶	-۲,۸۰	۰,۰۱
Mental Health	۰,۴۹	۳,۳۸	۳,۳۱	۰,۴۸	۳,۳۱	۴,۲۶	۲,۳۷	۶,۸۶	۰,۰۰
Depression	۰,۳۸	۱,۰۷	۱,۰۵	۰,۳۷	۱,۰۵	۱,۷۷	۰,۳۲	۲,۸۴	۰,۰۰
Sense of Loneliness	۰,۷۶	۳,۲۶	۳,۰۸	۰,۷۲	۳,۰۸	۴,۴۹	۱,۶۷	۴,۲۷	۰,۰۰
Fixed effects	۰,۱۲	۰,۶۸	۰,۶۷	۰,۱۲	۰,۶۷	۰,۸۹	۰,۴۴	۵,۷۰	۰,۰۰
Random effects	۰,۴۴	۱,۰۸	۱,۰۴	۰,۴۳	۱,۰۴	۱,۸۸	۰,۲۰	۲,۴۳	۰,۰۱

Figure 1. Figure 1. Funnel Plot Results for Assessing Publication Bias

The presented data in Figure 1 depicts the Funnel Plot, which illustrates the symmetry of the data points on both sides of the central line, thereby indicating relative symmetry and minimal bias.

4. Discussion

The main tenet of logotherapy is based on the notion that individuals possess an inherent will to assign a sense of meaning to life. This view contrasts with Freud's notion of a pleasure principle, as well as Adler's emphasis on the concept of the will to power. Instead, this third Viennese approach to psychotherapy advocates for a fundamental "will to meaning" (Frankl, 1959). The quest for meaning is considered of fundamental importance, and it is not merely a secondary rationalization stemming from instinctual drives. Individuals can find meaning through engaging in valued experiences and achieving a state of peak experience through various activities, as well as through the challenges that life presents and by overcoming adversity (Frankl, 1959).

The fundamental principles of MCT are aimed at cultivating and finding sources of meaning and purpose in life. One key element is the reinterpretation of stressful events, framing them as positive opportunities rather than negative challenges. MCT posits that by

embracing the fundamental human freedom of will, accepting responsibility for unavoidable suffering, and recognizing the inherent meaning in hardships and obstacles, individuals can assume control over the decisions they make in response to life's adversities. The transformative quality of MCT is evident in its ability to facilitate a shift in perspective on difficulties, enabling individuals to cope more effectively with adversity. MCT therapists employ a variety of techniques, including employing religious/spiritual frameworks, mindfulness practices, goal-oriented exercises, emphasizing a specific sense of meaning in each session, and addressing issues related to self-worth and existential limitations. Through these methods, MCT therapists can enhance the client's quality of life. MCT is regarded as an effective intervention method, as demonstrated by the numerous individuals who have benefited from it, thereby fostering the continued development of this therapeutic approach (Vos & Vitali, ۲۰۱۸).

۹. Conclusion

The findings from this study highlight the effectiveness of MCT in enhancing the well-being of parents of children with special needs. Hence, the application of this therapeutic approach should be extended to counseling centers, support organizations for children with special needs and their families, as well as educational settings, in order to improve the quality of life for this population. Our study results draw attention to a significant variance in the effect sizes across the studies analyzed in this meta-analysis. This inconsistency may be explained by differences in sampling methods, disparities in measurement instruments, dissimilarities in the number and duration of therapy sessions, as well as variables in the implementation of the MCT intervention and therapist adherence to treatment protocols.

اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه، پژوهش فراتحلیل

امید عیسی نژاد * دانشیار گروه آسیب‌شناسی خانواده و تربیت، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

اوین محمدی کارشناس ارشد رشته مشاوره، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

چکیده

تربیت و مراقبت از کودکان با نیازهای ویژه توسط والدین امری مهم و چالش‌برانگیز است. یکی از این رویکردها که در دهه‌های اخیر در ایران به بررسی میزان اثر آن توجه بسیار شده است معنادرمانی می‌باشد. هدف این فراتحلیل تعیین میزان اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه بود. این پژوهش با استفاده از روش فراتحلیل با یکپارچه کردن نتایج تحقیقات مختلف، اندازه اثر معنادرمانی را مشخص می‌کند. ۹ پژوهش که از لحاظ روش‌شناسی قابلیت بررسی داشتند و بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۴۰۰ منتشر شده بودند، انتخاب شدند و فراتحلیل بر روی آن‌ها انجام گرفت. منابع جستجوی داده‌ها بانک منابع اطلاعاتی جهاد دانشگاهی، پایگاه مجلات تخصصی نور، پایگاه مجلات علمی مگیران، بانک اطلاعات نشریات کشور و مرجع دانش سیویلیکا بودند. تجزیه و تحلیل داده‌ها و محاسبه اندازه اثر با استفاده از نرم‌افزار CMA^۲ و شاخص *g* هدجز انجام گرفت. یافته‌ها نشان می‌دهد که بررسی ناهمگنی اثرات با استفاده از آزمون کیو کوکران (Cochran's Q) مقدار *Q* برابر با ۱۵۳/۳۰ و مجذور *I* برابر با ۹۲/۱۷ به دست آمد که معنی‌دار است ($p < ۰/۰۰۱$). در نتیجه اندازه‌های اثر ناهمگن بوده و برای تحلیل تأثیرات باید مدل اثر تصادفی مدنظر قرار گیرد. اندازه اثر تصادفی برابر با ۱/۰۸ است، به همین ترتیب مقدار *g* هدجز تصادفی برابر با ۱/۰۴ به دست آمد. بنابر این می‌توان گفت معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه اثر بالایی داشته است.

کلیدواژه‌ها: فراتحلیل، معنادرمانی، والدین کودکان با نیازهای ویژه.

مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مشاوره دانشگاه کردستان است.

* نویسنده مسئول o.isanejad@uok.ac.ir

مقدمه

حضور فرزندان در خانواده امری دلگرم کننده است اما حضور کودکان با نیازهای ویژه باعث به وجود آمدن یک منبع فشار روانی برای خانواده می گردد (هادی، سوسانتو و نور^۱، ۲۰۲۰). اصطلاح کودک با نیاز ویژه به معنای کودکی است که دچار کم توانی های ذهنی، آسیب های شنوایی، آسیب های گفتاری یا زبانی، آسیب های بینایی، آشفتگی شدید هیجانی، آسیب های استخوانی، درخودماندگی، آسیب مغزی ضربه ای، سایر آسیب های سلامت یا ناتوانی های یادگیری ویژه بوده و به همین دلیل نیازمند آموزش ویژه است (اسمیت و همکاران، ۲۰۱۹، ترجمه: همتی و همکاران، ۱۳۹۸). مراقبت و تربیت به طور کلی کار بسیار دشواری است. این مشکل زمانی تشدید می شود که کودک ناتوانی دارد (میزفیلد، پرادی، شلدون، اسمال، جارویس و پیکت^۲، ۲۰۲۰). تربیت کودک دارای معلولیت بسیار چالش برانگیز است و منبع استرسی است که بسته به ماهیت معلولیت می تواند گاهی حتی در طول زندگی ادامه یابد. همان طور که حضور کودک دارای معلولیت شخصاً والدین را تحت تأثیر قرار می دهد، این موضوع یک رویداد آسیب زا می باشد که روابط درون و بیرون خانواده همه اعضای خانواده را نیز تحت تأثیر قرار می دهد (توملو، آکدوغان و تورکوم^۳، ۲۰۱۷).

مطالعات شواهد قابل توجهی را ارائه می دهند مبنی بر اینکه والدین کودکان با نیازهای ویژه سطوح بالایی از استرس و افسردگی را تجربه می کنند (میزفیلد و همکاران، ۲۰۲۰؛ پلانت و سندرز^۴، ۲۰۰۷). همچنین والدین این کودکان در مراقبت از فرزندان خود با چالش هایی مواجه می گردند که منجر به افزایش فشار روانی و به خطر افتادن سلامت روان در آنان می شود (اسمیت، چافه، آداس و گوستافسون^۵، ۲۰۲۲). علاوه بر این، شواهد حاکی از این نکته است که به منظور حفظ سلامت روان و کاهش فشار روانی والدین

۱. Hadi, Susanto, & Nur

۲. Masfield., Prady., Sheldon., Small., Jarvis & Pickett

۳. Tümlü, Akdoğan, & Türküm

۴. Plant & Sanders

۵. Smith, Chafe, Audas, & Gustafson

کودکان دارای معلولیت، از انواع درمان‌ها استفاده می‌شود (توملو و همکاران، ۲۰۱۷؛ بن، آکیوا، آرل و روزر^۱، ۲۰۱۲). والدین برای کمک به فرزندشان به معنویت تکیه می‌کنند اما آن‌ها نیاز به حمایت حرفه‌ای دارند. یکی از راه‌های ارائه چنین حمایتی از طریق گروه‌درمانی اقتصادی، مقرون‌به‌صرفه و نسبتاً کم‌خطر است (مالات و لشیچ^۲، ۲۰۱۵). آموزش گروهی باعث تحریک یادگیری فعال و فرصتی برای اشتراک‌گذاری ایده‌ها و دریافت حمایت از گروه می‌شود (میلز، ویمالاکانتان، سیواپالان، شانموگالینگام و ویس^۳، ۲۰۲۱).

در هزاره‌های گذشته، صحبت از معنای زندگی اغلب به روحانیون و فیلسوفان محدود می‌شد اما در جوامع سکولار مدرن این وظیفه اغلب توسط روان‌درمان‌گرها انجام می‌شود (ووس^۴، ۲۰۱۶). در این راستا با توجه به اینکه داشتن معنا در زندگی والدین کودکان با نیازهای ویژه نقش مهم و غیرقابل‌انکاری در ارتقای سلامت و افزایش توانایی‌های مقابله‌ای آن‌ها با حوادث زندگی دارد آن‌ها نیازمند خدمات روان‌شناختی برای تربیت فرزندانشان هستند (میهن‌دوست، رادفر و سلیمانی^۵، ۲۰۲۱). منطق زیربنای معنا درمانی تکنیکی است که در آن اشخاص با استفاده از پیشینه فلسفی، نظری و دینی خود برای یافتن معنا در زندگی هدایت می‌شوند (راوری، میرزایی، حسینی و حسنشاهی^۶، ۲۰۲۱). کار گروهی در معنادرمانی به آن‌ها کمک می‌کند تا بر مشکلات خود غلبه کنند و به غم و اندوه خود معنا بخشند (شانتل^۷، ۲۰۲۰). معنادرمانی ممکن است به‌عنوان نوعی از درمان که به دنبال درمان‌گری و شفابخشی از طریق درک معنی و هدف در یک چهارچوب معنوی و غیرمادی است تعریف شود (ساوتویک، لوترت و گرابر^۸، ۲۰۱۶). ویکتور فرانکل در

---

۱. Benn, Akiva, Arel, & Roeser

۲. Malat & Leszcz

۳. Mills., Vimalakanthan., Sivapalan., Shanmugalingam & Weiss

۴. Vos

۵. Mihandoust., Radfar & Soleymani

۶. Ravari., Mirzaei., Hosieni & Hassanshahi

۷. Shantall

۸. Southwick., Lowthert., & Graber

کتاب خود (پزشک و روح) معنادرمانی را بدین گونه تعریف کرده است: «روان‌درمانی در چهارچوب معنوی» (فرانکل^۱، ۱۹۸۶). وی معتقد بود که نوع بشر می‌تواند انتخاب کند که چگونه با خود ارتباط برقرار کند؛ اگر کسی بتواند معنایی را در رنج بیابد، بهتر می‌تواند با آن کنار بیاید اما زمانی که محرک معنا مسدود شود، فرد دچار یک «خلأ وجودی» می‌شود. این خلأ وجودی روان‌رنجوری نیست بلکه رنجی بیمارگونه اما وجودی است که منجر به مبارزه شدید برای یافتن معنای زندگی می‌شود (فرانکل، ۱۹۶۹).

معنادرمانی بر این عقیده است که انسان موجودی سه‌بعدی است: این ابعاد عبارت‌اند از: حوزه‌های بیولوژیکی/فیزیولوژیکی، روانی/ذهنی، عاطفی و ذهنی/روحی. اعتقاد بر این است که دو بعد اول به راحتی توسط سایر متخصصان مراقبت می‌شود زیرا درمان یک رویکرد چند رشته‌ای است اما در بعد معنوی/روحی، به ویژه ظرفیت‌های انسانی نهفته است. از جمله: ظرفیت‌های خودیابی، جدایی از خود، پی بردن به منحصر به فرد بودن خود، انتخاب کردن، درک مسئولیت و ظرفیت تعالی خود (آساگبا و مارشال^۲، ۲۰۱۶). رویکرد معنادرمانی به مفاهیمی مانند معنای زندگی، ناکامی فرد، روان-آزردگی اندیشه‌زاد، تکاپوی اندیشه‌ای، اندیشه تهی زندگی، قصد متضاد، معنای عشق و معنای رنج در جریان درمان توجه دارد. در این رویکرد از روش‌های مشاوره‌ای قبول مسئولیت، تحقق خود، زندگی‌گذران، معنویت و ایمان استفاده می‌شود (سوموف^۳، ۲۰۰۷). معنادرمانی رویکردی فلسفی برای مواجهه با مشکلات و چالش‌های زندگی آن دسته از افرادی است که با معنایی در طول زندگی چالش دارند که بر چهار بُعد مهم یعنی مرگ، آزادی، تنهایی و بی‌معنایی که در وجود انسانی ریشه دارند، تأکید دارد (کوری، ۲۰۰۵، ترجمه: سیدمحمدی، ۱۴۰۱).

معنادرمانی فرایندی درمانی است که به دنبال کسب توانایی برای رسیدن به خود واقعی و گسترش دید نسبت به خود و دنیای اطراف است که به زندگی حال و آینده فرد

---

۱. Frankl

۲. Asagba & Marshall

۳. Somov

معنا می‌دهد. معنا داشتن زندگی به افراد اجازه می‌دهد تا رویدادها را تفسیر کنند و درباره نحوه زندگی و خواسته‌های خود در زندگی ارزش‌هایی را تدارک ببینند. بنابراین: در معنادرمانی هدف گفتن معنای زندگی به مراجعان نیست، بلکه کمک به آنان برای کشف معنای خودشان از زندگی است (اولریخوا،^۱ ۲۰۱۲). شواهد بسیاری مبین این نکته می‌باشد که آموزش معنادرمانی بر افراد دارای معلولیت و والدین ایشان تأثیر قابل‌تأملی داشته است (قربان نژاد و رجایی، ۱۳۹۹، صوابی نیری، قدرت، امرایی و رجنی، ۱۳۹۹، باران اولادی، شیخ پور، مرتضوی و صباحی، ۱۳۹۷ و عزیز محمدی، راکبی، جمشیدی و زمردی، ۱۳۹۸). درک زندگی به صورت معنادار ارتباط قوی با کیفیت زندگی و بهزیستی جسمانی بالاتر، استرس روانی، افسردگی و اضطراب پایین‌تر دارد (روپکه، جایاویکراما و ریفلی^۲، ۲۰۱۴؛ استگر^۳، ۲۰۱۳).

یک راه ارزشمند برای در کنار هم قرار دادن نتایج متفرقه از تحقیقات مختلف، استفاده از فراتحلیل است که رویکردی آماری برای یکپارچه کردن نتایج مستقل است و منجر به نتیجه‌گیری‌هایی می‌شود که دقیق‌تر و معتبرتر از نتایجی است که از یک تحقیق اولیه به دست می‌آید (روزنتال و دی‌مشو^۴، ۲۰۰۱). فراتحلیل مجموعه‌ای از فنون منظم جهت حل تناقض یافته‌های به دست آمده از پژوهش‌های مختلف است. این روش نتایج بررسی‌های گوناگون را به مقیاسی مشترک تبدیل می‌کند (لیپسی و ویلسون^۵، ۲۰۰۱). فراتحلیل تکنیکی آماری است که به جای یک فرضیه پژوهشی خاص، به ترکیب اندازه اثرهای حاصل از انجام پژوهش‌های مختلف می‌پردازد. این روش به پژوهشگر امکان آزمایش فرضیه‌ای را می‌دهد که در پژوهش‌های مختلف مطرح شده و مورد آزمایش قرار گرفته است اما نتایج مختلف و متضادی را به دست داده است (هاویت و کرامر^۶، ۲۰۰۷).

-
۱. Ulrichová
  ۲. Roepke., Jayawickreme & Riffle
  ۳. Steger
  ۴. Rosenthal & DiMatteo
  ۵. Lipsey & Wilson
  ۶. Howitt, & Cramer

اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه، پژوهش فراتحلیل؛ عیسی نژاد و محمدی | ۴۹

در فراتحلیل اصل اساسی عبارت از محاسبه اندازه اثر تحقیقات مجزا، برگرداندن آن‌ها به یک ماتریس مشترک و آنگاه ترکیب آن‌ها به منظور دستیابی به میانگین اثر می‌باشد (فراهانی و عریضی، ۱۳۸۸). فراتحلیل مرکب از موارد ذیل می‌باشد: الف) جستجوی فراگیر و گسترده درباره تمامی مدارک موجود، ب) به کارگیری معیارهای واضح و مشخص جهت تعیین مقالات قابل شمول، ج) تعیین یک اندازه اثر برای هر پژوهش و د) یکپارچه کردن اندازه‌های اثر تا رسیدن به یک برآورد کلی از تأثیر یک رفتار است (استرینر^۱، ۲۰۰۳).

این پژوهش با استفاده از روش فراتحلیل و ترکیب نتایج مطالعات در پی پاسخ‌گویی به این سؤال است که آیا معنادرمانی گروهی بر متغیرهای موجود در مطالعات انجام‌شده تأثیر مطلوبی داشته است؟ همچنین میزان اثربخشی معنادرمانی در مطالعات موردنظر چقدر است؟

روش پژوهش

در این پژوهش با توجه به هدف پژوهش، از روش فراتحلیل استفاده شده است. جامعه آماری در این پژوهش شامل ۱۳۵ پژوهش داخلی در حوزه روانشناسی و مشاوره بود. پژوهش‌های منتخب از حیث روش‌شناسی (جامعه، نمونه، روایی و پایایی ابزارها، روش تحلیل آماری و صحیح بودن محاسبات) ملاک‌های ورود برای این پژوهش را داشتند. پژوهش حاضر طبق مراحل فراتحلیل (هاویت و کرامر، ۲۰۱۰) انجام شد، این مراحل به شرح زیر است گام اول: مشخص کردن موضوع و متغیرهای پژوهش. گام دوم: جستجو در پایگاه‌های علمی. گام سوم: مطالعه و بررسی پژوهش‌ها. گام چهارم: محاسبه اندازه اثر برای هر پژوهش. گام پنجم: تلفیق اندازه اثر پژوهش‌ها. گام ششم: معناداری پژوهش‌های ترکیب‌شده. گام هفتم: مقایسه اندازه اثر پژوهش‌ها با ویژگی‌های مختلف بود. در این پژوهش ابتدا تمامی تحقیقات انجام‌شده در حوزه اثربخشی معنادرمانی بر

---

۱. Streiner

والدین کودکان با نیازهای ویژه که طی ۱۰ سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰ اعم از میزان کم یا زیاد اثربخشی صورت گرفته بود، مورد بررسی قرار گرفت. با جستجو در مجلات مصوب وزارت علوم و وزارت بهداشت پژوهش‌های مناسب برای اجرای این تحقیق مشخص شدند. پایگاه‌های علمی مورد جستجو، مجلات علمی-پژوهشی در حوزه روان‌شناسی، بانک منابع اطلاعاتی جهاد دانشگاهی، پایگاه مجلات تخصصی نور، پایگاه مجلات علمی مگیران، بانک اطلاعات نشریات کشور و مرجع دانش سیولیکا بودند. واژه‌های جستجو معنادرمانی گروهی، اثربخشی معنادرمانی گروهی، والدین کودکان با نیازهای ویژه و والدین کودکان دارای معلولیت بود. تنها پژوهش‌هایی که در ایران انجام شده بودند مورد بررسی قرار گرفت. ملاک‌های ورود پژوهش شامل این موارد بود: ۱- موضوع پژوهش معنادرمانی باشد. ۲- بررسی در قالب یک پژوهش گروهی صورت گرفته باشد. ۳- پژوهش‌ها بین سال‌های ۱۳۹۰ و ۱۴۰۰ انجام شده باشد. ۴- تحقیقات به صورت آزمایشی و نیمه آزمایشی انجام شده باشند. ۵- تحقیقات دارای اطلاعات و آماره‌های گروه آزمایش و کنترل در پیش‌آزمون و پس‌آزمون باشند. ۶- از ابزارهای معتبر و مقیاس‌های دقیق که دارای اعتبار و روایی کافی بوده‌اند، استفاده شده باشد. ملاک‌های خروج پژوهش شامل این موارد بود: ۱- موضوع پژوهش مسئله‌ای غیر از معنادرمانی باشد. ۲- تحقیقات به صورت موردی، مروری، رابطه‌ای و توصیفی انجام شده باشند. ۳- پژوهش ملاک‌های موردنظر برای انجام فراتحلیل، همچون اطلاعات مربوط به میانگین و انحراف معیار در دو گروه آزمایش و کنترل را در مراحل پیش‌آزمون و پس‌آزمون به صورت کامل نداشته باشد.

روش نمونه‌گیری در این پژوهش با توجه به موضوع موردنظر، ملاک‌های در نظر گرفته‌شده و محدوده زمانی موردنظر، از تعداد ۱۶ مقاله ۹ مقاله مورد تأیید قرار گرفتند که مشخصات آن‌ها به تفصیل در جدول ۱ گزارش شده است. پژوهش‌ها به ترتیب تقدم زمانی گزارش شده‌اند تا فرایند پژوهش آسان گردد. ابزارهای مورد استفاده در این ۹ پژوهش شامل: فرزند پروری، کیفیت زندگی، سلامت عمومی، استرس ادراک‌شده، تاب‌آوری،

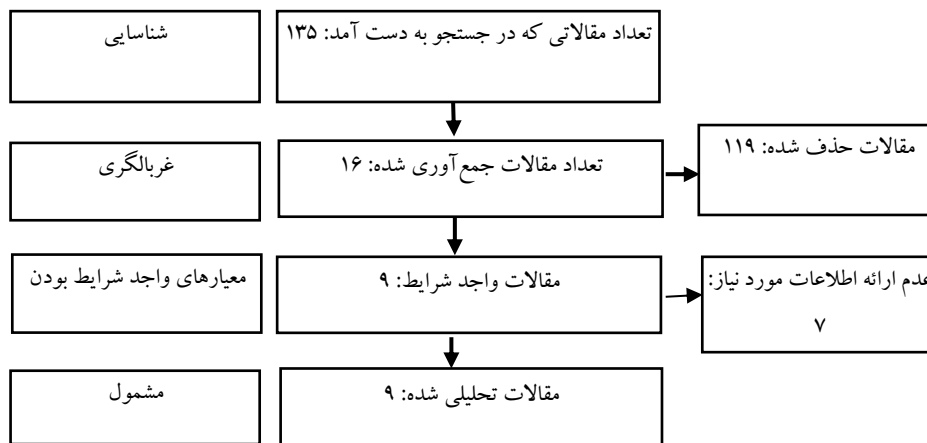
اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه، پژوهش فراتحلیل؛ عیسی نژاد و محمدی | ۵۱

شادکامی، افسردگی، احساس تنهایی، معنای زندگی، عملکرد خانواده و انسجام روانی است.

مراحل اجرای این فراتحلیل بر اساس مراحل فراتحلیل هویت و کرامر (۲۰۰۵)، ترجمه: پاشا شریفی و همکاران، (۱۳۸۸) انجام گرفت که به شرح ذیل می‌باشد: ۱- تعریف متغیرهای پژوهش ۲- جستجوی پایگاه‌های اطلاعاتی ۳- بررسی پژوهش‌ها ۴- محاسبه اندازه اثر برای هر مطالعه ۵- ترکیب اندازه اثر مطالعات ۶- معناداری مطالعات ترکیب یافته ۷- مقایسه اندازه‌های تأثیر از مطالعات با ویژگی‌های مختلف. فراتحلیلگران با داشتن مقادیر میانگین، واریانس و انحراف معیار گروه‌ها، قادر به محاسبه اندازه اثر هستند (دلاور، ۱۳۸۸).

برای محاسبه اندازه اثر از نرم‌افزار $cm\alpha^2$ و شاخص g -هدجز استفاده شد. شاخص- g هدجز و شاخص d کوهن هر دو واریانس‌ها را با فرض واریانس برابر محاسبه می‌کنند اما g -هدجز با استفاده از $n-1$ برای هر نمونه به جای n برآورد بهتری را فراهم می‌کند، به خصوص در نمونه‌های کوچک g -هدجز یک شاخص نسبتاً دقیق‌تر از d کوهن است (گریسم و کیم، ۲۰۰۵).

شکل ۱. نمودار جریان‌ی موارد ترجیحی در گزارش مقاله‌های منظم و فرا تحلیل

یافته‌ها

مشخصات پژوهش‌هایی که قابلیت انجام فراتحلیل را داشته‌اند در جدول ۱ گزارش شده است. جدول ۲ میانگین اندازه اثر مطالعات معنادرمانی بر مسائل خانواده‌های با فرزندان دارای نیازهای ویژه را نشان می‌دهد. در این پژوهش معنادرمانی متغیر مستقل و هر یک از ابعادی که به والدین این فرزندان مرتبط است، متغیر وابسته هستند.

جدول ۱. مشخصات پژوهش‌هایی که در فراتحلیل بررسی شدند

کد	عنوان تحلیل	پایگاه علمی	حجم نمونه	پژوهشگران	سال	مدت مداخله	ابزار	متغیر مرجع
۱	بررسی اثربخشی معنادرمانی به شیوه گروهی بر شادکامی مادران دارای فرزند کم‌توان ذهنی شهر اهواز	مرجع دانش سیویلیکا	۵۰	داودی و همکاران	۱۳۹۳	۱۰ جلسه	مقیاس شادکامی آکسفورد	شادکامی
۲	بررسی میزان اثربخشی معنا درمانی در سلامت روان مادران دارای کودکان استثنایی	پرتال جامع علوم انسانی	۲۳	آزادیکتا	۱۳۹۳	۱۰ هفته	مصاحبه ساختاریافته و پرسشنامه سلامت روان (GHQ)	سلامت روان
۳	اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه معنادرمانی بر افزایش کیفیت رابطه ولی	فرزندی در مادران دارای فرزند معلول	مرجع دانش سیویلیکا	۱۶	شیرازی و میرزایی	۱۳۹۴	۸ هفته	مقیاس رابطه ولی فرزندی (فرزندپروری) پانگ
۴	اثربخشی معنادرمانی گروهی بر معنای زندگی و عملکرد خانواده	مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی	۲۰	فلاح‌زاده و همکاران	۱۳۹۷	۸ هفته	مقیاس معنای زندگی و عملکرد خانواده	معنای زندگی و عملکرد خانواده

اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه، پژوهش فراتحلیل؛ عیسی نژاد و محمدی | ۵۳

کد	عنوان تحلیل	پایگاه علمی	حجم نمونه	پژوهشگران	سال	مدت مداخله	ابزار	متغیر مرجع
	در مادران دارای فرزند مبتلا به اختلالات طیف اوتیسم							
۵	اثربخشی معنادرمانی گروهی بر بهبود کیفیت زندگی مادران دارای فرزند با نیازهای ویژه	مرجع دانش سیویلیکا	۳۲	مرادی کوچی و آقائپور	۱۳۹۷	۱۰ هفته	مقیاس کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی	کیفیت زندگی
۶	اثربخشی معنا درمانی به روش گروهی بر میزان تاب‌آوری مادران دارای کودک سندرم داون	مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی	۳۰	باقریان سهلوانی و ابوترابی زارچی	۱۳۹۷	۸ هفته	مقیاس تاب‌آوری کانر - دیویدسون	تاب‌آوری
۷	اثربخشی معنادرمانی بر انسجام روانی و کیفیت زندگی در مادران دانش - آموزان اوتیسم	مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی	۳۰	عزیز محمدی و همکاران	۱۳۹۸	۸ هفته	قیاس انسجام روانی آنتونسکی و مقیاس کیفیت زندگی بهداشت جهانی	انسجام روانی و کیفیت زندگی
۸	بررسی اثربخشی معنادرمانی به شیوه گروهی بر کاهش استرس ادراک شده و افزایش سلامت روان در مادران دارای	مرجع دانش سیویلیکا	۴۰	چوپانی و عزیزی	۱۴۰۰	۱۰ هفته	مقیاس استرس ادراک‌شده کوهن و پرسشنامه سلامت روان (GHQ)	استرس و سلامت روان

کد	عنوان تحلیل	پایگاه علمی	حجم نمونه	پژوهشگران	سال	مدت مداخله	ابزار	متغیر مرجع
	فرزند استثنایی							
۹	اثر بخشی مشاوره گروهی مبتنی بر معنادرمانی بر احساس تنهایی و افسردگی مادران دارای فرزند اختلال یادگیری	پرتال جامع علوم انسانی	۲۰	نظری فر و قانع فر	۱۴۰۰	۱۰ هفته	مقیاس احساس تنهایی (UCLA) و افسردگی بک (BDI)	احساس تنهایی و افسردگی

جدول ۲. یافته‌های فراتحلیل بر اساس شاخص‌های اندازه اثر

شماره	متغیر وابسته	تفاضل میانگین‌ها		شاخص g			فاصله اطمینان ۹۵٪	
		S.E	Std.D	مقدار g	S.E	واریانس	حد پایین	حد بالا
۱	شادکامی	۰/۲۹	۰/۶۰	۰/۵۹	۰/۲۸	۰/۵۹	۰/۰۳	۱/۱۵
۲	سلامت روان	۰/۶۲	۳/۱۵	۳/۰۴	۰/۶۰	۳/۰۴	۱/۸۶	۴/۲۲
۳	کیفیت رابطه ولی-فرزند	۰/۷۶	۳/۲۶	۳/۰۸	۰/۷۲	۳/۰۸	۱/۶۷	۴/۴۹
۴	عملکرد خانواده	۱/۰۲	۵/۷۷	۵/۵۲	۰/۹۷	۵/۵۲	۳/۶۲	۷/۴۳
۴	معنای زندگی	۰/۴۸	۱/۰۸	۱/۰۳	۰/۴۶	۱/۰۳	۰/۱۳	۱/۹۳
۵	کیفیت زندگی	۰/۳۸	۱/۰۷	۱/۰۵	۰/۳۷	۱/۰۵	۰/۳۲	۱/۷۷
۶	تاب‌آوری	۰/۳۹	۱/۰۰	۰/۹۸	۰/۳۸	۰/۹۸	۰/۲۴	۱/۷۱
۷	انسجام روانی	۰/۳۸	۰/۶۶۰	۰/۶۵	۰/۳۶	۰/۶۵	-۰/۰۷	۱/۳۶
۷	کیفیت زندگی	۰/۳۷	۰/۴۵	۰/۴۴	۰/۳۶	۰/۴۴	-۰/۲۷	۱/۱۴
۸	استرس ادراک شده	۰/۳۳	-۰/۹۳	-۰/۹۲	۰/۳۳	-۰/۹۲	-۱/۵۶	-۰/۲۸
۸	سلامت روان	۰/۴۹	۳/۳۸	۳/۳۱	۰/۴۸	۳/۳۱	۲/۳۷	۴/۲۶
۹	افسردگی	۰/۶۷	-۳/۱۵	-۳/۰۲	۰/۶۴	-۳/۰۲	-۴/۲۸	-۱/۷۶
۹	احساس تنهایی	۰/۴۷	-۰/۹۶	-۰/۹۲	۰/۴۵	-۰/۹۲	-۱/۸۰	-۰/۰۳
	اثر ثابت	۰/۱۲	۰/۶۸	۰/۶۷	۰/۱۲	۰/۶۷	۰/۴۴	۰/۸۹
	اثر تصادفی	۰/۴۴	۰/۰۸	۰/۴۳	۰/۰۴	۰/۴۳	۰/۲۰	۱/۸۸

اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه، پژوهش فراتحلیل؛ عیسی نژاد و محمدی | ۵۵

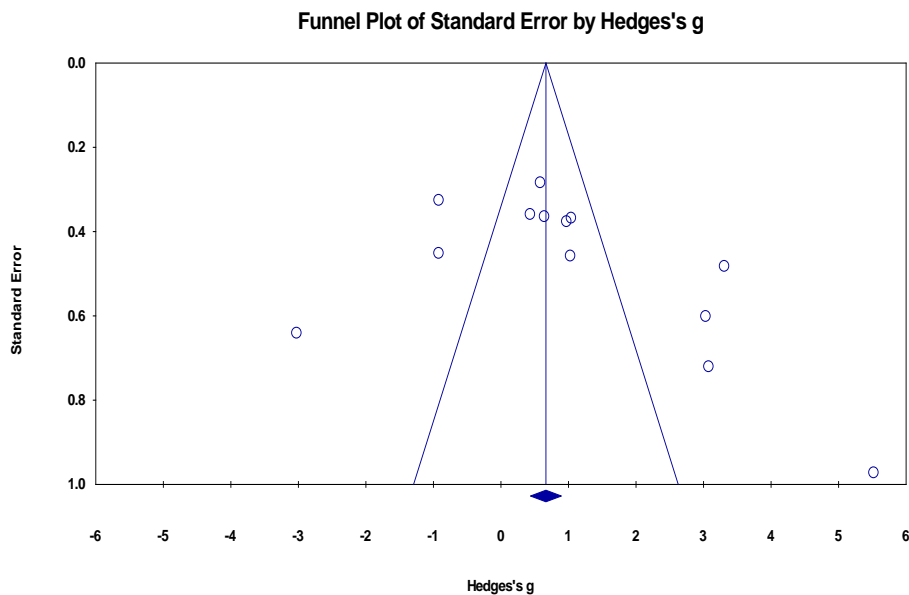
در جدول ۲ تأثیر متغیر مستقل (معنادرمانی) بر متغیر وابسته (مسائل خانواده) گزارش شده است.

بررسی ناهمگنی اثرات با استفاده از آزمون کیو کوکران (Cochran's Q) نشان داد مقدار Q برابر با ۱۵۳/۳۰ و مجذور ۱ برابر با ۹۲/۱۷ به دست آمد که معنی دار است ($p < ۰/۰۰۱$). در نتیجه اندازه‌های اثر ناهمگن بوده و برای تحلیل تأثیرات باید مدل اثر تصادفی مدنظر قرار گیرد.

خروجی نرم‌افزار CMA در جدول ۲ نشان می‌دهد اندازه اثر تصادفی ۱/۰۸ است، به همین ترتیب مقدار g هجرت تصادفی برابر با ۱/۰۴ به دست آمد. اندازه اثر مداخله (بالاتر از ۰/۸) بزرگ ارزیابی می‌شود ($p < ۰/۰۰۱$) از نظر بالینی این مقدار از معناداری بالایی برخوردار است.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت معنادرمانی بر مسائل خانواده‌های دارای فرزند با نیازهای ویژه اثر بالایی داشته است.

شکل ۲. نتایج نمودار کیفی برای بررسی اریب انتشار

شکل ۲ نمودار کیفی (Funnel Plot) برای بررسی تقارن مقادیر g هجر در دو طرف خط منصف را نشان می‌دهد. بررسی چشمی تقارن نسبی و عدم اریب را نشان می‌دهد ولی برای بررسی معنی‌داری به تحلیل رگرسیون egger نیز پرداخته می‌شود.

جدول ۳. نتایج رگرسیون egger

مقدار ثابت	خطای استاندارد	حد پایین ۰/۹۵	حد بالا ۰/۹۵	t	df	P
۴/۸۵	۳/۲۳	-۲/۲۶	۱۱/۹۷	۱/۵۰	۱۱	۰/۱۶

جدول ۳ نتایج رگرسیون egger برای بررسی اریب انتشار را نشان می‌دهد. در این مدل رگرسیونی اثر مداخله استاندارد شده به عنوان متغیر ملاک و به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته می‌شود. مقدار p بیشتر از ۰/۰۵ است که در این حالت سوگیری در نشر در سطح معنی‌داری نیست.

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف انجام فراتحلیلی بر پژوهش‌های داخلی در زمینه‌ی اثربخشی معادرمانی گروهی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه که طی ۱۰ سال ۱۴۰۰-۱۳۹۰ منتشر شده بود؛ انجام گرفت. با انجام فراتحلیل دیدگاه شفاف‌تر و جامع‌تری نسبت به اثربخشی معادرمانی بر جامعه موردنظر به دست خواهد آمد. نتایج این فراتحلیل بر افزایش حمایت اثربخشی معادرمانی بر متغیرهای موردنظر در والدین کودکان با نیازهای ویژه افزود. میزان اندازه اثر بالاتر از ۰/۸ معنادار است، اثربخشی این فراتحلیل نیز از لحاظ آماری معنادار به نظر می‌رسد ($p < ۰/۰۰۱$).

معادرمانی توسط برخی از نویسندگان، به عنوان سومین مکتب روان‌درمانی وین شناخته شده است. لوگو تراپی بر معنا و هستی انسان و جستجوی او برای رسیدن به این معنا تأکید می‌کند، بنابراین، اصل تلاش برای دست یافتن به معنا، اساسی‌ترین نیروی محرکه هر فرد در زندگی او می‌باشد. سومین مکتب روان‌درمانی وین، برخلاف اراده معطوف به لذت فریود و اراده معطوف به قدرت آدلر، بر معناجویی تأکید دارد. تلاش برای دستیابی به معنا

در زندگی، توجیهی ثانویه از کشش‌های غریزی انسان نیست، بلکه خود نیرویی اصیل و بنیادی است. انسان می‌تواند از طریق انجام کاری ارزشمند، تجربه ارزش والا و تحمل درد و رنج به معنا برسد (فرانکل، ۲۰۰۶). در معنادرمانی، تکنیک‌ها، منابع، راه‌های دریافت معنا و نیز استخراج علاقه‌مندی‌ها، اهداف و اولویت‌ها در زندگی آموزش داده می‌شود که نگرش متفاوتی را در برابر حوادث پراضطراب به وجود می‌آورد. بر این اساس فرد در تلاش است تا مشکلات منفی را به صورت احتمال‌های مثبت، مجدداً چارچوب‌بندی کند (صفاری نیا و درتاج، ۱۳۹۶). معنادرمانی با تأکید بر این نکته که وقتی به افراد یاری رسانده شود تا بتوانند اراده آزادی داشته باشند و مسئولیت خود را در برابر رنج‌های اجتناب‌ناپذیر زندگی بپذیرند و به این باور برسند که در هر مصیبتی معنایی نهفته است، آنان درخواست یافت تا در برابر تصمیماتی که برای رویدادهای طاقت‌فرسای زندگی می‌گیرند، مسئول بوده و به واسطه درک معنای زندگی خویش، دیدگاهی جدید به موقعیت‌های آزاردهنده و رنج‌های زندگی خواهند داشت (شاهسواری، ۱۳۹۷). این نکته خود زمینه را برای بهبود وضعیت آن‌ها در مواجهه با تعارض‌ها و افزایش کیفیت زندگی فراهم می‌کند (عزیزمحمدی و همکاران، ۱۳۹۸). در پرتو رویکرد معنادرمانی، درمان‌گران با استفاده از فرمول‌های مذهبی/معنوی، ذهن آگاهی، تمرینات هدفمند و عملی، تمرکز بر یک نوع معنا در هر جلسه، پرداختن به خود ارزشمندی و محدودیت‌های وجودی بر افزایش کیفیت زندگی اشخاص تمرکز می‌کند. معنادرمانی به عنوان یک مداخله واقعی و مؤثر است که بسیاری از افراد از مزایای مداخلات معنادرمانی استفاده برده و این امر باعث توسعه بیشتر این رویکرد درمانی می‌شود (ووس و ویتالی، ۲۰۱۸).

نتیجه‌گیری: نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان‌دهنده اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه می‌باشد؛ بنابراین می‌توان از این روش درمانی در مراکز مشاوره، سازمان‌های حمایتی مربوط به کودکان با نیازهای ویژه و والدین آنان و مراکز آموزشی باهدف بهبود کیفیت زندگی جامعه موردنظر استفاده نمود. یکی از مواردی که

در یافته‌های این پژوهش باید مورد توجه قرار گیرد این نکته است که در اندازه اثرهای مشاهده‌شده در پژوهش‌های بررسی‌شده در این فراتحلیل تفاوت معنی‌دار مشاهده می‌شود. این تفاوت می‌تواند ناشی از تفاوت در نمونه و روش نمونه‌گیری، تفاوت در ابزار، تعداد جلسات و طول مدت مداخله، تفاوت درمان‌گران (در تحقیقات بررسی‌شده) در پیروی از پروتکل‌ها و استفاده از دستورالعمل‌های مداخله و درمان باشد.

نکته دیگری که در این پژوهش باید به آن توجه نمود سوگیری انتشار است. از جمله مشکلاتی که می‌تواند اعتبار نتایج فراتحلیل را خدشه‌دار کند، سوگیری انتشار است. تحلیل‌های آماری نشان می‌دهد که این احتمال وجود دارد که فراتحلیل حاضر شامل تمام مطالعات انجام‌شده در مورد موضوع مورد بررسی نبوده باشد. این احتمال وجود دارد که پژوهش‌های دیگری هم انجام شده باشد اما نتایج آن‌ها به دلایل مختلف منتشر نشده باشد و یا حداقل در مجلاتی منتشر شده باشد که نمایه‌معتبری ندارند یا جزو پایگاه‌های بررسی‌شده در این پژوهش نبوده باشند. پژوهشگران با رویکرد ترکیب بهترین شواهد و بررسی بیشتر این موضوع مجدداً به بررسی پیشینه پژوهشی پرداختند و بارها کنترل صورت گرفت اما مقالات واجد ملاک‌های ورود و خروج پوشش داده شده بودند و سایر موارد قابل ارزیابی و بررسی در فراتحلیل نبودند. همچنین این احتمال نیز وجود دارد که گاهی محقق در حالتی که به نتیجه مورد نظر یا معنی‌دار نرسد، از ارسال گزارش پژوهش برای انتشار در مجلات خودداری کند و یا حتی وقتی ارسال می‌کند مجلات یا پایگاه‌ها از چاپ آن امتناع ورزند؛ بنابراین، این احتمال نیز وجود دارد که وجود نتایج معنی‌دار آماری در یک مقاله، عاملی برای افزایش شانس پذیرش آن برای چاپ محسوب شود.

پیشنهادها و محدودیت‌ها

استفاده از روش معنادرمانی به دلیل ترکیب با مفاهیم معنوی و معنویت‌درمانی در فرهنگ‌های مختلف متفاوت بوده و از لحاظ فرهنگی حساس است. به همین دلیل به درمان‌گران پیشنهاد می‌شود نسبت به تفاوت‌های فرهنگی در درمان‌جویان آگاه باشند. از محدودیت‌های انجام تحقیقات فراتحلیل می‌توان به عدم دسترسی به پژوهش‌ها و منابعی

اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه، پژوهش فراتحلیل؛ عیسی‌نژاد و محمدی | ۵۹

که در یک حوزه خاص در سراسر ایران مورد پژوهش قرار گرفته و منتشر شده‌اند اشاره کرد؛ بنابراین بهتر است از تکرار تحقیقاتی با موضوعات گوناگون استقبال گردد تا بتوان نمونه‌های بیشتری از جامعه را مطالعه کرد و با کنار هم قرار دادن پژوهش‌های مختلف، دید جامع‌تر و منظم‌تری در دست داشت. از دیگر محدودیت‌های پژوهش نبود یک پایگاه اطلاعاتی جامع بود و محدودیت اساسی این تحقیق عدم گزارش شاخص‌های آماری مناسب برخی از پژوهش‌ها بود که گزارش آن‌ها در فراتحلیل میسر نبود.

تشکر و سپاسگزاری

پژوهشگران بر خود لازم می‌دانند که از تمامی محققانی که با مطالعات دقیق خود نویسندگان را در انجام این پژوهش یاری داده‌اند، تشکر و قدردانی نمایند.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Omid Isanejad <http://orcid.org/0000-0002-8993-1391>

Avin Mohammadi <http://orcid.org/0009-0001-3043-4972>

منابع

- آزاد یکتا، م. (۱۳۹۴). بررسی میزان اثربخشی معنادرمانی در سلامت روان مادران دارای کودکان استثنایی. *مجله مطالعات ناتوانی*. ۵(۱۱)، ۸۳-۷۷.
- اسمیت، ت؛ پولسووی، ا؛ داتی، ت؛ پتن، ج. و داودی، ک. (۲۰۱۹). *روان‌شناسی و آموزش دانش‌آموزان با نیازهای ویژه*. ترجمه: همتی علمدارلو، ق؛ حسین خوانزاده، ع؛ عزیزاده، ح. (۱۳۹۸). تهران: نشر ارسباران.
- باران اولادی، ص؛ شیخ پور، ن؛ مرتضوی، م و صباحی، ع. (۱۳۹۷). تأثیر مشاوره گروهی به شیوه معنادرمانی در افزایش امیدواری معلولین ضایعه نخاعی. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*. ۱۹(۲)، ۹۷-۱۰۵.
- باقری سهلوانی، ف و ابوترابی زارچی، م. (۱۳۹۷). اثربخشی معنادرمانی به روش گروهی بر میزان تاب‌آوری مادران دارای کودک سندرم داون. *فصلنامه روانشناسی و علوم رفتاری ایران*. ۱۳(۲)، ۱-۱۰.
- چوپانی، م و عزیزی، ز. (۱۴۰۰). بررسی اثربخشی معنادرمانی به شیوه گروهی بر کاهش استرس ادراک شده و افزایش سلامت روان در مادران دارای فرزند استثنایی. *نهمین همایش علمی-پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ایران*.
- داودی، ف؛ سیدمحمدی، ح؛ منجزی ع؛ صالحی، م و نواسری، ه. (۱۳۹۳). بررسی اثربخشی معنادرمانی به شیوه گروهی بر شادکامی مادران دارای فرزند کم‌توان ذهنی شهر اهواز. *اولین کنفرانس سراسری توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی*.
- دلاور، ع. (۱۳۸۸). *مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی و اجتماعی*. تهران: نشر رشد.
- شیرازی، م و میرزایی، ح. (۱۳۹۴). اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه معنادرمانی بر افزایش کیفیت رابطه ولی-فرزندی در مادران دارای فرزند معلول. *کنفرانس بین‌المللی رویکردهای نوین در علوم انسانی*.
- شاهسواری، ز. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر معنادرمانی گروهی (با رویکرد دینی) بر پرخاشگری و ناامیدی دانش‌آموزان. *خانواده و پژوهش*. ۱۵(۲)، ۶۷-۸۶.
- صفاری نیا، م و درتاج، ا. (۱۳۹۶). اثربخشی معنادرمانی گروهی بر امید به زندگی و بهزیستی

- اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه، پژوهش فراتحلیل؛ عیسی نژاد و محمدی | ۶۱
- روانی و اجتماعی سالمندان زن ساکن آسایش گاه‌های شهر دبی. سالمند، ۱۲(۴)، ۴۸۵-۴۹۳.
- صوابی نیری، و؛ قدرت، گ؛ امرایی، ک؛ و رجنی، ا. (۱۳۹۹). تأثیر معنادرمانی بر اضطراب اجتماعی، روابط بین فردی افراد با ضایعه نخاعی. مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی. ۳۳(۶)، ۲۱۷-۲۳۴.
- عزیز محمدی، س؛ راکبی، ن؛ جمشیدی، ز و زمردی، م. (۱۳۹۸). اثربخشی معنادرمانی بر انسجام روانی و کیفیت زندگی در مادران دانش آموزان اوتیسم. مجله مطالعات ناتوانی. ۳۷(۹)، ۷-۱.
- فراهانی، ح و عریضی، ح. (۱۳۸۸). روش‌های پیشرفته پژوهش در علوم انسانی. نشر جهاد دانشگاهی، اصفهان.
- قربان نژاد، ز و رجایی، ع. (۱۳۹۹). بررسی تأثیر معنادرمانی به شیوه گروهی بر میزان اضطراب و پذیرش بیماری در بیماران نابینا و کم‌بینا. نوید نو. ۲۳(۷۵)، ۵۰-۳۹.
- کوری، ج.رالد. (۲۰۰۵). نظریه و کاربرد مشاوره و روان‌درمانی. ترجمه: سیدمحمدی، ی. (۱۴۰۱). تهران: نشر ارسباران.
- مرادی کوچی، م و آقایی پور، ه. (۱۳۹۷). اثربخشی معنادرمانی گروهی بر بهبود کیفیت زندگی مادران دارای فرزند با نیازهای ویژه. پنجمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی.
- نظری فر، م و قانع فر، ن. (۱۴۰۰). اثربخشی مشاوره گروهی مبتنی بر معنادرمانی بر احساس تنهایی و افسردگی مادران دارای فرزند اختلال یادگیری. پژوهش‌های میان رشته‌ای زنان. ۴(۳)، ۹.
- نوری سندیانی، س؛ فلاح زاده، ه؛ پوراابراهیم، ت و نظربلند، ن. (۱۳۹۷). اثربخشی معنادرمانی گروهی بر معنای زندگی و عملکرد خانواده در مادران دارای فرزند مبتلا به اُتیسم. خانواده پژوهی. ۱۴(۱)، ۱۴۹-۱۳۵.
- هویت، دنیس و کرامر، دانکن. (۲۰۰۵). روش‌های آماری در روان‌شناسی و سایر علوم رفتاری. ترجمه: پاشا شریفی، ح؛ نجفی زاده، ج؛ میرهاشمی، م؛ معنوی پور، د و شریفی، ن. (۱۳۸۸). تهران: نشر سخن.

References

- Asagba, R. B., & Marshall, M. (۲۰۱۶). The use of logotherapeutic techniques in the identification and intervention stages of treatment with persons with substance use disorder. *African Research Review*, ۱۰(۳), ۳۹-۵۴.
- Batthyány, A. (Ed.). (۲۰۱۶). *Logotherapy and Existential Analysis: Proceedings of the Viktor Frankl Institute Vienna, Volume I* (Vol. ۱). Springer.
- Benn, R., Akiva, T., Arel, S., & Roeser, R. W. (۲۰۱۲). Mindfulness training effects for parents and educators of children with special needs. *Developmental psychology*, 48(۵), ۱۴۷۶.
- Frankl, V. E. (۱۹۶۹). *The will to meaning*. New York: The New American Library.
- Frankl, V. E. (۱۹۸۵). *Man's search for meaning*. Simon and Schuster.
- Frankl, V.E. (۱۹۸۶). *The Doctor and the Soul: From Psychotherapy to logotherapy*. New York, NY: Vintage Books.
- Frankl.V.E. (۲۰۰۶). *Man's Search for Meaning, an Introduction to Logotherapy*, ۴th ed. Boston MA, Beacon Press.
- Grissom, R. J., & Kim, J. J. (۲۰۰۵). *Effect sizes for research: A broad practical approach*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Hadi, M. C., Susanto, T., & Nur, K. R. M. (۲۰۲۰). Parenting Stress and Quality Of Life Of Special Need Children's Parents: A School Health Survey Among Disabled Children in Badean Bondowoso. *NurseLine Journal*, 4(۲), ۸۴-۹۳.
- Hewitt, D., Cramer, D. (۲۰۱۰). *Introduction to statistics in psychology 4th ed.* NJ: Prentice Hall Publishing.
- Lipsey, M. W., & Wilson, D. B. (۲۰۰۱). *Practical meta-analysis*. SAGE publications, Inc.
- Malat, J., & Leszcz, M. (۲۰۱۵). *Group psychotherapy*. *Psychiatry*, ۱۹۲۳-۱۹۴۲.
- Masefield, S. C., Prady, S. L., Sheldon, T. A., Small, N., Jarvis, S., & Pickett, K. E. (۲۰۲۰). The caregiver health effects of caring for young children with developmental disabilities: a meta-analysis. *Maternal and child health journal*, ۲۴, ۵۶۱-۵۷۴.
- Mihandoust, S., Radfar, M., & Soleymani, M. (۲۰۲۱). Logotherapy to improve parent-child relationship among mothers of autistic children: a randomized clinical trial. *European review for medical and pharmacological sciences*, ۲۵(۲۱), ۶۶۴۲-۶۶۵۱.
- Mills, A. S., Vimalakanthan, K., Sivapalan, S., Shanmugalingam, N., & Weiss, J. A. (۲۰۲۱). Brief report: Preliminary outcomes of a peer counselling program for parents of children with autism in the South Asian community. *Journal of Autism and Developmental Disorders*,

۵۱، ۳۳۴-۳۴۰.

- Plant, K. M., & Sanders, M. R. (۲۰۰۷). Predictors of care-giver stress in families of preschool-aged children with developmental disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research*, ۵۱(۲), ۱۰۹-۱۲۴.
- Ravari, A., Mirzaei, T., Hosieni, F., & Hassanshahi, E. (۲۰۲۱). Comparison of The Effects of Cognitive Therapy and Logotherapy on Iranian Elderly People's General Health. *International Journal of Community Based Nursing and Midwifery*, ۹(۴), ۲۸۹.
- Roepke, A.M., Jayawickreme, E. & Riffle, O.M. (۲۰۱۴). Meaning and health: A systematic review. *Applied Research in Quality of Life*, ۹(۴), ۱۰۵۵-۱۰۷۹.
- Rosenthal, R., & DiMatteo, M. R. (۲۰۰۱). Meta-analysis: Recent developments in quantitative methods for literature reviews. *Annual review of psychology*, ۵۲(۱), ۵۹-۸۲.
- Shantall, T. (۲۰۲۰). *The Life-changing Impact of Viktor Frankl's Logotherapy*. Springer Nature.
- Smith-Young, J., Chafe, R., Audas, R., & Gustafson, D. L. (۲۰۲۲). "I Know How to Advocate": Parents' Experiences in Advocating for Children and Youth Diagnosed With Autism Spectrum Disorder. *Health services insights*, ۱۵, ۱۱۷۸۶۳۲۹۲۲۱۰۷۸۸۰۳.
- Somov, P. G. (۲۰۰۷). Meaning of life group: Group application of logotherapy for substance use treatment. *The Journal for Specialists in Group Work*, ۳۲(۴), ۳۱۶-۳۴۵.
- Southwick, S. M., Lowthert, B. T., & Graber, A. V. (۲۰۱۶). Relevance and application of logotherapy to enhance resilience to stress and trauma. *In Logotherapy and existential analysis* (pp. ۱۳۱-۱۴۹). Springer, Cham.
- Steger, M. F. (۲۰۱۳). *Experiencing meaning in life: Optimal functioning at the nexus of well-being, psychopathology, and spirituality*. In *The human quest for meaning* (pp. ۲۱۱-۲۳۰). Routledge.
- Streiner, D. L. (۲۰۰۳). Meta-analysis: A ۱۲-step program. *Journal of Gambling Issues*, ۹(۱), ۱-۲۳.
- Tümlü, G. Ü., Akdoğan, R., & Türküm, A. S. (۲۰۱۷). The Process of Group Counseling Based on Reality Therapy Applied to the Parents of Disabled Children. *International journal of early childhood special education*, ۹(۲), ۸۱-۹۷.
- Ulrichová, M. (۲۰۱۲). Logo therapy and existential analysis in counselling psychology as prevention and treatment of burnout syndrome. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, ۶۹, ۵۰۲-۵۰۸.
- Vos, J. (۲۰۱۶). Working with meaning in life in mental health care: A systematic literature review of the practices and effectiveness of meaning-centred therapies. *Clinical perspectives on meaning: Positive*

- and existential psychotherapy*, ۵۹-۸۷.
- Vos, J., & Vitali, D. (۲۰۱۸). The effects of psychological meaning-centered therapies on quality of life and psychological stress: A metaanalysis. *Palliative & supportive care*, ۱۶(۵), ۶۰۸-۶۳۲.

استناد به این مقاله: عیسی نژاد، امید، محمدی، اوین. (۱۴۰۳). اثربخشی معنادرمانی بر والدین کودکان با نیازهای ویژه، پژوهش فراتحلیلی، *روان شناسی افراد استثنایی*، ۱۴(۵۵)، ۳۷-۶۴.
DOI: ۱۰.۲۲۰۵۴/۰۰۰۰.۲۰۲۴.۷۸۰۴۱.۲۶۷۴

Psychology of Exceptional Individuals is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial ۴.۰ International License.